

TARTU ÜLIKOOL
HUMANITAARTEADUSTE JA KUNSTIDE VALDKOND
KULTUURITEADUSTE INSTITUUT
KIRJANDUSE JA TEATRITADUSE OSAKOND

Maarja Basihhina

ÕPETAJA ROLL LAPSE TEATRIKÜLASTUSEL II KOOLIASTMES (4.–6. KLASS)

Bakalaureusetöö

Juhendaja: Hedi-Liis Toome, PhD

Tartu 2024

SISUKORD

SISSEJUHATUS	3
TEOREETILINE RAAMISTIK	5
1.1. Teatri väärtus noorele vaatajale	6
1.2. Eesti lasteteatri probleemidest kriitikute pilgu läbi.....	10
1.3. Ülevaade lastele suunatud toetustest ja haridustegevustest Eesti teatrites	13
MEETOD	17
2.1. Valimi kirjeldus.....	17
2.2. Intervjuude läbiviimine	18
2.3. Andmete töötlemine	18
ANALÜÜS.....	20
3.1. Lavastuse valik.....	20
3.2. Õpetajaid toetavad faktorid	22
3.3. Pärast etendust.....	25
JÄRELDUSED	28
KOKKUVÕTE.....	30
KASUTATUD KIRJANDUS	33
The Teacher's Role in a Child's Theatre Visit in the Second Stage of Study (From Fourth to Sixth Grade)	36
Lisa 1. Intervjuu kava.....	38

SISSEJUHATUS

Siinne bakalaureusetöö keskendub õpetaja rollile teises kooliastmes (4.– 6. klass). Kuigi teemat on Eestis veel vähe uuritud, on viimastel aastatel hakanud teatrikriitikud sellele tähelepanu pöörama. Kasutan ulatuslikke uuringuid Austraaliast ja Ameerikast, sest uuringud on teemakohaselt kõige sisukamad, mistõttu saab sisendit hästi ära kasutada ka Eesti kontekstis. Teema valikul sai tähtsaks isiklik tasand – olen hakanud üha rohkem mõistma, kui palju on mõjutanud minu praeguseid teatrivalikuid see, kas õpetaja viis klassi teatrisse ja kui palju ta etendusest kõnelemisele aega pühendas.

Töö eesmärgiks on leida vastused järgmistele uurimisküsimustele:

- 1) Millest lähtuvalt valivad õpetajad vaatamiseks sobiva lavastuse?
- 2) Kuidas õpetajad lastega koos etendust tõlgendavad?

Olen püstitanud tunnetusliku hüpoteesi, et õpetajaid mõjutavad mitmed faktorid õpilastega teatrisse mineku juures ning nad ei tegele pärast etendust tõlgendamisega.

Töö koosneb kahest osast: teoreetilisest ja empiirilisest peatükist. Töö esimeses osas annan ülevaate teatri kasulikkusest noorele inimesele kahe ulatusliku uurimuse kaudu: TheatreSpace'i uurimus, mis viidi läbi Austraalia 51 erinevas koolis ja keskendub noorte kogemustele teatris ning Ameerikas läbi viidud uurimus 49 grupiga, mis näitab, millised kvantiteedid pärast etendusel käimist muutusid. Teises alapeatükis annan mitme aasta (2011, 2014 ja 2021) läbilõikelise ülevaate Eesti lasteteatri probleemidest kriitikute Madli Pesti, Rait Avestiku, Annemari Parmaksoni ja Noorsooteatri kunstilise juhi Mirko Rajase silmade läbi. Teooriaosa kolmandas alapeatükis toon välja riigipoolsed rahalised toetused ja teatrite endapoolsed võimalused (töötoad, haridusprogrammid ja ekskursioonid) noorele teatrivaatajale.

Teine peatükk keskendub valimi kirjeldusele, kus sean piiranguks II kooliastmes õpetamise Pärnumaal. Selle põhjuseks on see, et Endla Teatris esietendub lastele vanuses 6–11 aastat keskmiselt üks lavastus hooajas (Eesti Teatri Agentuur kodulehekülgl). See tekitab võimaluse teatrikülastuseks väljaspool maakonda, väiketruppide etendusteks koolimajas või külalisetendusteks Endla Teatris. Seejärel annan ülevaate avatud küsimustega intervjuude tulemustest ning analüüsin neid uurimisküsimuste kontekstis.

Töö empiirilises osas toetun 2014. aastal välja antud sotsiaalteadlase Lembit Õunapuu õpikule „Kvalitatiivne ja kvantitatiivne uurimisviis sotsiaalteadustes“.

TEOREETILINE RAAMISTIK

Teoreetilise raamistiku peatükk jaotub kolmeks alapeatükiks. Esimeses alapeatükis keskendun teise kooliastme õpilaste arengule ja õppimisele. Kirjeldan, mida vajavad selles eas õpilased kõige rohkem, keskendudes eesti keele ja kirjanduse tunnile. Selle selgitamiseks toetun raamatule „Õppimine ja õpetamine esimeses ja teises kooliastmes“, Krista Uibu ja Elve Volteini peatükile nimega „Teine kooliaste: eesti keel ja kirjandus“. Vaatan üle ka draamakirjanduse soovitusel õppekavas II kooliastmele. Edasi liigun spetsiifilisemale – sellele, kuidas noored ennast teatris tunnevad. Noorte kogemusi teatris aitab avada Austraalias läbi viidud TheatreSpace'i uurimus, mis viidi läbi 51 erinevas koolis ja uuris, mida 14–30 aasta vanused noored teatris tähele panevad ja kuidas suhtuvad laval toimuvasse. Käsitlen ka teist temakohaselt sisukat uurimust, mis viidi läbi Ameerikas 7.–12. klasside seas. Selles uuringus küsiti 49 grupi käest 47 päeva pärast etenduse nägemist küsimusi. Mõlema uuringu puhul on tähtis see, et vaadatakse, millised kvantiteedid (näiteks tolerantsi suurenemine) pärast etendusel käimist muutusid. Ulatuslikud uurimused, mida kasutan, on tehtud Sydney ülikooli teadurite Penny Bundt, Robyn Ewing ja Josephine Flemingu poolt Austraalias ja haridusteaduse teadurite Jay P. Greene, Collin Hitt, Anne Kraybill ja Cari A. Bogulski poolt Ameerikas. Teises alapeatükis keskendun Eesti lasteteatri seisule ja murekohtadele, mis on välja toonud kriitikud Madli Pesti, Rait Avestik ja Annemari Parmakson. Põhiliselt toetun nende arvamusartiklitele, mis on ilmunud eri aastatel ajakirjas Sirp ja portaalis ERR. Ma ei jäta kõrvale ka selgitust teatri enda poolt, kus Noorsooteatri kunstiline juht Mirko Rajase selgitab Sirbis, mis on tema meelest noore vaataja iseärasused.

Kolmandas alapeatükis toon välja meetmed ja programmid, mis hõlbustavad õpilaste kultuurielamuste saamist. Toon välja nii riigipoolsed meetmed kui ka teatrite enda programmid, mis on just koolinoortele suunatud.

Loetletud teemad annavad mulle parema ülevaate analüüsi tegemiseks.

1.1. Teatri väärtus noorele vaatajale

Teine kooliastme hõlmab ennast 4.–6. klassi õpilasi, kes jäävad vanusevahemikku 10–12 aastat. 4. klassis on eesti keel üks õppeaine, kuid 5.–6. klassis liigitub aine kaheks – eesti keeleks ja kirjanduseks ning õpetama asub vastava aine õpetaja. Selles vanuses on laste keelekasutus alles arenemas koos nende stiilitunnetuse, sõnavara ja lausekonstruktsioonide kasutamisega. (Uibu; Voltein 2010: 232) Selle juures on oluline, et nad saaksid lugeda ja kuulata erinevat liike tekste. Tekstinäideteks on toodud välja avalik kõne, kiri, jutustus või kirjeldus jne. Rõhutakse ka digitaalse keeleoskuse arendamisele (nii e-post kui ka otsingumootorid ja võrgusuhtlus) ja õpetaja ülesandele hoida ära suhtlusvõrgustikes kasutatava kõnekeele tungimine õpilaste loovtöösse. Õpetaja ülesandeks on järjekindlalt sekkuda õpilase keele kujunemisesse – hoolitseda, parandada ja suunata last ja tema keelt. (Uibu; Voltein 2010: 231–232) Näeme, et õpetajal lasub vastutus õpilase keele kujundamise üle, suunates teda eripalgeliste tekstide juurde. Õpetajal on võimalus suunata õpilast lavakunsti juurde, sest lavakunsti, just sõnakunsti, põhiliseks vahendiks on keel. Keeleliselt on õpilasel võimalus märgata erinevaid väljendeid ja stiile.

Kirjandusõpetuses rõhutatakse, et kirjanduse tund on tekstikeskne ning kuulamisoskust tuleb sel etapil arendada. Õpilane peaks hakkama informatsiooni kriitiliselt hindama ja analüüsima, nende tunnetusprotsesside (ka mõistmise) arendamisel on põhirõhk. Õpetaja ülesandeks on siinkohal soodustada vestlust, et õpilased esitaksid küsimusi, mis arendavad kriitilist mõtlemist. Kirjanduse lugemisel rõhutatakse positiivsele elamusele, et õpilased oskaksid mõtestada lahti erinevate tegelaste motiivide põhjuseid. Kui õpetaja loob aga testi, milles küsib detailseid küsimusi, jäävad õpilastel need motiivid märkamata ja teksti sõnum jääb tahaplaanile. (Uibu; Voltein 2010: 233–235) Võttes kõrvale lavakunsti, näeme, et õpetaja võiks kõneleda lastega peale etendust, et nende kriitiline mõtlemine ja analüüsivõime areneksid. Näitleja keelekasutuse kaudu avanevad vaatajale mitmed aspektid, mida on võimalik analüüsida: tegelase iseloom, tema kuuluvus ja suhted

teiste tegelastega. Etenduse vaatamise käigus tekivad kindlasti küsimused, mõeldakse tegelaste peale ja analüüsitakse lavastuse sõnumit.

Kirjandusõpetuse jätkuks on kohane vaadata üle ka põhikooli õppekava. 2011. aasta põhikooli riikliku õppekava ainevaldkonna „Keel ja kirjandus“ II. kooliastme soovituslikus kirjanduse loendis ühtegi draamateksti ei leidu, samuti pole ühtegi välja toodud 2023. aasta määruses. (Põhikooli riiklik õppekava 2023)

Mida arvavad teatris käimisest õpilased ise? Mis on need arusaamad, mis muutuvad peale teatrikülastust ja kas teatrikülastused võivad olla harivad kogemused, mis toetavad õppimist mitmel tasandil? Penny Bundy, Robyn Ewing ja Josephine Fleming arutlevad artiklis „Drama and the Audience: Transformative Encounters in TheatreSpace“ teatritraatajate kogemustest. Nad on kokku toonud kolme teadlase mõtted sellest, mis arusaamad võivad muutuda peale teatrikülastust. Toon need välja kirjeldamaks teatrikogemust üldiselt.

Lawrence on väitnud, et esimeseks tasandiks on uute faktide õppimine. (Lawrence 1981: 24–25, viidatud Bundy jt 2013: 145 kaudu) Gavin Bolton ütleb, et teiseks tasandiks on sügavam mõistmine universaalsemal tasandil, mis loovad laiemaid seoseid meie enda kogemustega (Bolton 1984: 144–145, viidatud Bundy jt 2013: 146 kaudu). Ameerika teatrikriitik Eric Bentley väidab, et kunsti tunnetamine on taastunnetamise küsimus, mis paneb inimest teadvustama seda, mida ta juba varasemalt teadis (Bentley 1965: 53–54, viidatud Bundy jt 2013: 146 kaudu). Breadsley nimetab teatrikogemust „aktiivse avastamisena“, kus inimene tegeleb aktiivselt millegi mõtestamisega ja see pakub talle põnevust (Breadsley 1982: 292, viidatud Bundy jt 2013: 147 kaudu).

Artikkel liigub edasi nende uurimuseni „The TheatreSpace project“, kus analüüsitakse nelja aasta jooksul noorte teatrikogemusi üle terve Austraalia. 51 erinevas koolis küsitleti õpilasi nii enne teatrietenduse nägemist kui ka pärast seda – kõige hilisem küsimuste küsimine oli kuue kuu möödudes. Kogutud andmed võeti kokku 11 uurimisküsimuse vastusena ning saadi teada, mis on noorte (14–30 aastaste) motivaatorid ja takistused teatrikülastusel. (Bundy jt 2013: 146–151) Esimesena tõid nii õpetajad kui ka õpilased välja, et teatris käimine nõuab teatud käitumisviise. Analüüsist selgub, et kui õpilastel olid etiketireeglid selged, mõjus see nende enesekindlusele positiivselt. Enesekindlust

tõstis ka usaldus, mis on mõjutatud sellest, kas ja kuidas õpilased etenduse terviklikkust tajusid. (Bundy jt 2013: 151–153)

Etenduse terviklikkuse tajumisele aitavad autorite sõnul kaasa see, kuidas ja kui palju noored laval toimuvat mõistavad, kas neil on võimekust etendust analüüsida ja kas nad on emotsionaalselt kaasatud. Nende faktorite puudumisel tunneb õpilane end distantseerununa. Ka see, kui näitleja pöördus publiku poole, ja noor sellele vastata ei osanud, takistas tema võimet tegeleda lavastuste tähendusest aru saamisega. Etiketreeglite eiramisest tõid noored välja näite, kuidas neid häirib, kui teatrikülastajad omavahel keset etendust kõnelevad ja sõnumeid saadavad. See võib takistada aga sügavat kaasatust, sest tähelepanu liigub vastuvõtult hoopis publiku käitumisele. (Bundy jt 2013: 151–153)

Etendusejärgsed intervjuud näitasid kuidas koolirühmad, kes käisid tihedamalt teatrites, olid enesekindlamad jagama enda arvamusi ja neid ka võrdlema. Enda väljendamiseks uute sõnade leidmine oli osa nende arengust. Nende rühmade noored, kes teatriga niivõrd kursis ei olnud, nii enesekindlalt vastata ei osanud. Uurijad leidsid, et ka siin on tegu enesekindlusega. Mitte, et neid etendus ei köitnud, vaid neil ei olnud piisavalt enesekindlust ja/või keelt, et enda kogemusi väljendada. Kogemuste väljendamist ka piirati, sest paljudel juhtudel ei olnud noortel võimalust hiljem klassis oma mõtteid avaldada. (Bundy jt 2013: 151–153)

Noored pidasid teatrit rohkem ettearvamatuks ja hindasid seda kõrgelt. Nad pidasid teatri puhul tähtsaks tõelisi emotsioone ja kirjeldasid teatrit kui midagi, mis on isiklik ja intiimne. Neile oli oluline olla näitlejaga samal ajal samas ruumis, mis viis intensiivsema keskendumiseni. Nad tõid välja näitlejate haavatavuse ja kui näitleja tegi mõne vea, pakkus see neile põnevust. Näitlejate olemasolu peeti inimlikumaks kui teiste meediumite puhul. Teiste kohalolek ruumis pakkus mõnele noorele ka ühtekuuluvus- ja kogukonnatunnet. (Bundy jt 2013: 153–156)

Teine uuring, mis viidi läbi Ameerikas ja mis keskendub noorte teadmiste tõusmisele teatri kaudu, leidis sarnaseid positiivseid tulemusi eelmise uuringuga. Selles uuringus leiti ka positiivseid jooni tolerantsuse tõusule. Jay P. Greene, Collin Hitt, Anne Kraybill, Cari A. Bogulski uurimus viis 7–12. klasside õpilased tasuta teatrisse. Neile pakuti pileteid ja valikus oli kaks etendust: „Hamlet“ ja „A Christmas Carol“. Uuringus osalesid 49 gruppi,

kes vastasid küsitlusele 47 päeva pärast etenduse nägemist. Uuringus kasutati ka RMET (Reading the Mind in the Eyes Test) meetodit, mis kaudu saab hinnata, mida inimesed mõtlevad või tunnevad (näidates neile erinevaid pilte ja paludes neil kirjeldada, mis emotsiooniga on tegu). (Greene jt 2015: 55–59)

Tulemused näitasid, et noored teavad peale etenduse nägemist selle süžeed ja selles kasutatud sõnavara paremini, võrreldes sellega kui oleksid lugenud raamatut või vaadanud filmi. Teatris käinutest üle 94% teadsid, et Ophelia upub „Hamletis“, samas kui kontrollgrupis teadsid seda vaid 62% vastanutest. Õpetaja palus neil enne teatrisse minekut tutvuda algtekstiga ja selle tõttu võisid nad saada paremaid tulemusi. Selle tõttu ei ole uurijad ka kindlad, kas uuringu tulemused on mõjutatud lugemisest või teatrielamusest lähtudes. (Greene jt 2015: 57–58)

Uurijad on aga kindlad, et teatris käimise juures on midagi, mis tõstab õpilaste tahtmist olla empaatilisemad. RMET meetodit kasutades leiti, et õpilased, kes lugesid nende lavastuste raamatuversioone, ei olnud tolerantsemad kui teatriskäijad. Filmiversiooni vaadanud noorte tolerantsusetase oli aga hoopiski vähenenud. Juhuvaimiga teatrietendust vaatama valitud õpilased olid kõige rohkem empaatilisemad – nende RMET testide tulemustel oli 23% tõus võrreldes varasemate vastustega. Uurijad leiavad, et teatris käinud õpilased suudavad paremini näha ja mõista, mida teised inimesed tunnevad ja mõtlevad. (Greene jt 2015: 58–61)

Alapeatükist lähtub, et õpetajal on oluline roll kujundamaks õpilase keelelist arengut ja analüüsioskust eripalgeliste tekstide kaudu. II kooliastmele suunatud õppekavas olev kirjanduslisa õpetajaid draamatekstide juurde ei suuna, kuid teatrikunst on miski, mille kaudu saab keelelist arengut ja analüüsioskust kindlasti arendada. Uuringud näitavad, et õpilased tunnevad end enesekindlamalt kui neile on arusaadavad teatris kehtivad etiketireeglid. Samuti järeldeb uuringutest, et teater aitab tõsta õpilaste enesekindlust kui nad saavad jagada enda arvamusi, nende empaatiavõime, ühtekuuluvus- ja kogukonnatunne tõusevad ja sõnavara areneb.

1.2. Eesti lasteteatri probleemidest kriitikute pilgu läbi

Teises alapeatükis keskendun lastele suunatud teatri probleemidele. Olen välja valinud ajalehes Sirp teatrikriitikute Madli Pesti ja Rait Avestiku artiklid ning ERR-is ilmunud Annemari Parmaksoni artikli. Valik sai tehtud ilmumisaastate põhjal (2011, 2014 ja 2021), nii on võimalik näha, kas nende aastate lõikes kõneletakse samadest probleemidest või mitte. Toon sisse ka Noorsooteatri kunstilise juhi Mirko Rajase Sirbis ilmunud intervjuu aastast 2022, kus autor rõhutab noore vaataja tundlikusele.

2011. aastal tõdeb Madli Pesti, et lastelavastuste hulk on vähene, kuid žanre on rohkesti: sõna- ja tantsulavastused, muusikalid ja nukulavastused. Pesti sõnab, et puudu on noortele olulistel teemadel kõnelevatest lavastustest. Tegeletakse hoopis klišeedega nagu „Lindgreni buum“ ning jahitakse piletitulu jõululavastuste ja muusikalide kaudu. Esimest peab klišeeks, sest näeb seda lavastuslikes lahendustes ja tõlgendab seda kui lapsevanema tahtmist näidata lapsele seda, mis on talle endale juba tuttav. Teise probleemi puhul on põhjused aga majanduslikud ja see, et püütakse haarata võimalikult laia publikut. (Pesti 2011: 16–17)

Ta usub, et esimene mulje algab visuaaliast: „[...] papine lavakujundus, kus seinad värisevad, jämedad puud kõiguvad ja muru on plastmassist, ei anna väikesele vaatajale just palju vihjeid, milline visuaalkultuuri maailm ootab teda tulevikus ees.“ (Pesti 2011: 17) Ning kurdab näitlejate professionaalsuse üle: „Lastelavastustes vehivad näitlejad eksalteeritult kätega, partneriga suheldes tulevad nad rambile lähemale, seisavad rivis ning esitavad teksti võimalikult selgelt artikuleerides.“ (Pesti 2011: 17)

Kolm aastat hiljem arutleb Rait Avestik selle üle, milline on lasteteatrile keskenduvate väiketruupide professionaalne tase ja kelle otsustada on see, millist lavastust õpilased näevad. Sarnaselt Pestile tõdeb Avestik, et žanririkkkuse üle ei ole kurta. Suurimaks probleemiks peab ta aga väiketruupide professionaalsust, kirjeldades neid kui oskusteta ja teadmisteta truppe, kus näitlejad ei oska laste ees käituda. Väiketruupide pakkumisi lasteaedades ja koolides võetakse vastu majanduslikel põhjustel, selle asemel, et sõita teatrisse etendusi vaatama. (Avestik 2014: 15–16) Kolmandat probleemi kirjeldab Avestik (2014: 16) nii: „Mingit selgust ja tuge ning terade eraldamist sõkaldest ootavad nii teatrid, enda teadmata noored teatriveatajad ning loodetavasti ka haridusasutuste

töötajad. Praegu on kogu vastutus selle eest, mida laps näeb, jäetud õpetaja kanda. Kuid kes ikkagi peaks otsustama, milline teater pääseb kooli või lasteaeda esinema? Kas kohviuimas õpetaja või ala asjatundja?“

Sama aasta lõpus avaldab Rait Avestik oma artiklile järje. Ka selle artikli puhul rõhutab ta õpetajate olulisusele, tuues välja „Teater noorele vaatajale“ ülevaatefestivali, mille põhiliseks eesmärgiks on tema silmis õpetajate teatraalne harimine. Ta keskendub ka lavastajatele, soovitudes neil end kurssi viia lastele suunatud teatriga, millega tegeletakse väljaspool Eestit. Lisaks ootab ta riigilt majanduslikku toetust ja küsib artikli lõpus, miks lasteaedade ja koolide puhul ei ole sarnaseid filtreid (arutelud, loomenõukogud jm) nagu täiskasvanuile mõeldud teatri puhul. (Avestik 2014: 34–35)

Sarnaselt Avestikule nõustub Annemari Parmakson seitse aastat hiljem (2021. aastal) sellega, et väiketruupide teatralane haridus on hägune, eksisteerib vajadus rahastusprogrammi järele ja probleeme on lasteaedades-koolides käivate väiketruupide tasemega. Nimelt on seda taset raske mõõta, sest kriitikute pilgu alla need lavastused ei jõua. Professionaalsed teatrid ei mahu aulatesse enda tehnika ja dekoratsioonidega ära, mis teeb nende konkureerimise väiketruupidega raskeks, sest nende piletihind kujuneb mitu korda kallimaks. Rahastusprogrammist kõneledes kirjeldab ta värskelt välja käidud kultuuriranitsa ideed ja rõhutab selle vajalikkust – et igal lapsel oleks võimalus kvaliteetsele kultuurielamusele. (Parmakson 2021)

Järgnevalt vaatan, kuidas kirjeldab lasteteatri probleeme ja eripärasust 2022. aastal Eesti Noorsooteatri kunstiline juht Mirko Rajas 2022. Rajas leiab, et noortest vaatajatest ei ole kindlasti puudust, kuid lavastajatest, kes pakuksid noortele huvipakkuvat materjali, on. Ta arvab, et selle põhjuseks võib olla see, et teatrikoolides ei tegeleta selle žanriga piisavalt. Praegu keskendutakse liiga palju suvelavastustele, kuid Rajase meelest võiks olla rohkem isiklikult puudutavad lavastusi, näiteks midagi, mis põhineb uurimustel. Kui lapsega on kontakt loodud, on kergem hoida tema tähelepanu. Tähelepanu hoidmist peab Rajas kõige tähtsamaks faktoriks lasteteatri puhul üldse. Tähelepanu hoidmist raskendab aga see, kes on nende kambaliider või kas tullakse teatrisse koos vanemaga. Sellest sõltub, kas ja kuidas laps reageerib. Samuti rõhutab ta, et teater saab olla kontaktpunktiks noore ja vanema või kooli vahel, sest käsitletakse teemasid, mida on keeruline kodus või

klassiruumis selgitada – suured filosoofilised küsimused ja maailma mõtestamine. (Virro 2022: 8–9)

Selgub, et lastelavastuste probleemid pole aastate jooksul kriitikute silmis muutunud. Kõik kolm kriitikut toovad välja, et lastelavastuste puhul on näitlejate oskuste ja teadmiste tase madal. Rajas tõdeb, et tegu võib olla ka sellega, et teatrikoolides ei tegeleta lasteteatriga piisavalt. Lisaks ütleb ta, et etenduse ajal ei püüta laste tähelepanu piisavalt ning toob lahenduseks luua isiklikult puudutavad ja uurimuslikel teemadel põhinevad lavastusi. Samuti räägivad kõik majanduslikest probleemidest ja küsivad riikliku rahastuse järele, mis aitaks noored viia professionaalsete teatriteni.

1.3. Ülevaade lastele suunatud toetustest ja haridustegevustest

Eesti teatrites

Siinses alapeatükis toon välja toetused, mis keskenduvad koolinoortele. Alustan Kultuuriministeeriumipoolsete toetustega „Kultuuriranits“ ja „Teater maal“. Toon välja ka teatrite endapoolsed võimalused noorele teatritraatajale – töötoad, haridusprogrammid ja ekskursioonid. Ülevaade annab mulle parema ülevaate analüüsi tegemiseks. Valisin need teatrid, sest analüüsi osas selgub, et nendesse teatritesse viiakse Pärnu kooliõpilasi kõige rohkem. Kõik kirjeldatud teatrid on liitunud „Aitan lapsi“ heategevuskampaaniaga.

Toetus „Kultuuriranits“

Kultuuriministeeriumi toetus „Kultuuriranits“ loodi 2022. aastal ja ei jäta kõrvale ka lapsi, kes on erivajadustega või koduõppel. Meetme eesmärgiks on tagada põhikooli lastele soodne osalemine kultuurielus ning tagada kultuuri hindava publiku järelkasv. Toetust arvutatakse hajaasustuse koefitsiendi alusel ja 2024. aastal oli toetusmeetme suuruseks 1,5 miljonit eurot ehk keskmiselt 11 eurot õpilase kohta. Kultuuriministeeriumi kodulehel on kirjas soovitus kombineerida seda „Teater maal“ alamsuuna „Lapsed teatrisse“ toetusega, mille kaudu on võimalik taotleda raha teatrikülastuse transpordikulude katmiseks. (Kultuuriministeeriumi kodulehekülg) Toetuse olemasolu võiks omada positiivset tulemust õpetajate motivatsioonis viimaks õpilasi teatrisse või muudesse mälu- ja kultuuriasutustesse.

Toetus „Teater maal“

Tegu on 2013. aastal loodud toetusega teatritele ja selle eesmärgiks on parandada professionaalse teatri kättesaadavust maakohtades, toetades ka laste ja noorte teatrireise. Teatril tuleb esitada nimekiri lavastustest, mis liigituvad alamsuundadele „Teater tuleb külla“, „Teater lastele“ või „Lapsed teatrisse“ alla. Toetus eraldatakse juhul kui etendusasutused ja trupid vastavad etendusasutuste seaduses sätestatud põhimõtetele ja on saanud ka nõukogu toetava otsuse. Programmi eelarvevahendid on loodud teatrikülastuste toetamiseks ja piletihinna soodsamaks muutmiseks. (Eesti Rahvakultuuri Keskuse kodulehekülg)

Kolme alamsuuna 2022. aasta kokkuvõtet vaadates on näha, et nimetatud aastal toetuse saanud teatritest sõitsid kõige rohkem lastelavastusi pakkudes ringi SA Rakvere Teatrimaja, SA Kuressaare Teater ja SA Vaba Lava. „Teater lastele“ alamsuunal kujunes piletikulude hüvitamise tulemusel pileti keskmiseks soodushinnaks 4–5 eurot. Lavastustest, mis said programmi toe, külastati kõige rohkem Rahvuskooper Estonia „Pipi Pikksukka“, Vanemuine „Vennad Lõvisüdameid“ ja Ugala teatri „Piruka magusat põhja“. (Soomets 2023: 11–16)

Heategevusfond „Aitan lapsi“

Heategevusfond loodi 2010. aastal, kui taaraautomaatidele loodi täiendav nupp, mille kaudu sai pandipakendi raha annetada vähekindlustatud perede laste kultuurielamuste toetamiseks. Fondis on mitmeid projekte, mis viivad lapsi kunsti, muusika, teatri ja lugemise juurde. Tuumprojektiga „Aitan lapsi teatrisse“ on liitunud 20 etendusasutust. Projektist saavad abi taotleja nii sotsiaaltöötajad kui ka õpetajad, kes saavad taotleja rahalist toetust külastamaks piirkonda teenindavat teatrit. (Heategevusfond Aitan Lapsi kodulehekülg)

Endla Teater

Endla Teatri juurde kuulub noortestudio, mille juhendajaks on olnud viimased üheksa aastat Ingomar Vihmar, kellega koos tuuakse lavale üks noortelavastus aastas. Teatril on noortele suunatud õpitoad, mille sihtgrupid on piiritletud. Õpitoad, mida on kokku seitse, keskenduvad teemadele nagu maskid, lavakujundus, draamatund, plakati kujundamine, varjuteater jm. Nendes joonistatakse, meisterdatakse ja lahendatakse probleeme. Õpilastel ja õpetajatel on tund enne etenduse algust võimalik vabade kohtade olemasolul soetada pilet 50% soodsamalt. (Endla Teater kodulehekülg)

Ugala Teater

Ugala teatris saavad noored viie töötoa kaudu tutvuda nii valgus- ja helikujunduse kui ka butafooriaga, luua teatriteksti ja tutvuda näitleja töövahenditega. Sihtgrupid on määratletud. Lisaks pakutakse gruppidele enne etendust teatrimajas ekskursiooni võimalust. Teatril on enda heategevuslik projekt „Kingi lapsele teatrielamus“, mille

kaudu saab soetada toetajapileti, mis kingitakse vähekindlustatud pere lapsele edasi. (Ugala Teater kodulehekülj)

Teater Vanemuine

Teater Vanemuisel on eristatud sihtgruppidele ekskursioone suures majas, teatritunde ja töötubasid, koostööprogramme, konkursse. Teatril on pakkuda 13 erinevat tegevust, mis on oma olemuselt harivad ja selgitavad. Teatritundides keskendutakse näiteks selgitamisele, millised on teatris olemise etiketireeglid ja miks tegeletakse laval erinevate teemadega, mis on lastele ebasobivad (nagu kaklemine ja alkoholi tarvitamine jm). Näidatakse kostüüme ja butafooriat, kirjeldatakse teatriajalugu ja antakse töötoana balletitundi. Noortele on loodud ka „Koolipäev teatris“, mis hõlmab kolme ainetundi: kirjandus, füüsika ja kehaline kasvatus. Noortetöö juhendajateks on Kollased Kassid, kes vaheaegadel koos lastega enne etendusi meisterdavad. Samuti on olemas Kollase Kassi Suvekool, kus keskmise ja vanema kooliastme noored saavad juhendajate käe all tuua välja noortele suunatud lavastuse. (Teater Vanemuine kodulehekülj)

Eesti Noorsooteater

Noorsooteater pakub 15 erinevat töötuba, mis on väga praktilised, kuid kirjeldatakse ka etiketti. Kohtutakse näitlejate ja teiste teatriametite esindajatega, tutvutakse varjuteatriga, tehakse nukke jpm. Teatril on ka kaks erineva kestusega virtuaalset töötuba, kus ühes saab luua ise nukuteatrit ja teises olla detektiiv, kes virtuaalselt mööda teatriruume liikudes erinevaid ülesandeid lahendab. Noorsooteatril on toetusprogramm, mis aitab katta haridusprogrammis osalemise tasud. (Eesti Noorsooteater kodulehekülj)

Rahvusoper Estonia

Rahvusoper Estonia kaheksa erinevat haridusprogrammi tegelevad nii balletti, ooperi kui ka sõnateatri selgitamisega. „Punamütsike ja seitse põialpoissi“ on haridusprogramm, kus lapsed saavad ise muuta etenduse käiku ja seda ka etendada. „Loomade karnevalis“ saavad lapsed tantsijate ja muusikutega koos laval olla. Orkestrit tutvustatakse põhjalikult haridusprogrammis „Orkestrimäng“. Nimekirjas paistab silma „Tajuleebe tantsulugu“, mis on esimene omataoline lavastus Eestis, mis keskendub autistlikele ja

intellektipuudega lastele. Iga haridusprogrammi juures palub teater jätta lastel tagasisidet neile joonistades või kirjutades. Enne etendust saab käia ka teatrimaja ekskursioonil. (Rahvusoper Estonia kodulehekülg)

VAT Teater

VAT Teatri kodulehel on hetkel üheksa töötuba. Lisaks on lavastuste juures palju lisainfot, mis sisaldab endast sihtgruppi, toetavaid materjale ja soovituslikke ettepanekuid, kuidas siduda lavastusi õppekavaga. Teater ootab õpetajatelt ja õpilastelt tagasisidet ja soovitusi töötubadeks ja teisteks tegevusteks. Lavavõitluse, näidendi- ja loovkirjutamise ning ukraina folkantsu töötubade kõrval keskendutakse just sellele, mis toimub peale etendust. Hetkel aitab Foorumteater päev kuni nädal peale lavastuste „Raev“, „#kaotamindära“ ja „Pal-tänava poisid“ vaatamist teemadest aktiivselt vestelda, luues töötuba klassiruumis või aulas. Lisaks pakub teater ka lavastuste ja töötubade pakette. (VAT Teater kodulehekülg)

MEETOD

Selle uurimuse eesmärgiks on mõista, millised on nii klassijuhatajate kui ka aineõpetajate motivaatorid ja takistused 4.–6. klassi õpilastega teatrite külastamisel.

Valisin uurimismeetodiks kvalitatiivse meetodi, sest minu probleemipüstitus on tunnetuslik ning kvalitatiivse meetodi funktsiooniks sotsiaalteadlase Lembit Õunapuu sõnul on: „vormiotsing, st eksperimenteerida ja manipuleerida nähtuse tunnustega, et leida tegelikkuse tunnetatud aspektidele sobivaim väljendus.“ (Õunapuu 2014: 64)

Uurimisprobleemi lahendamiseks kasutan struktureeritud intervjuud, pidades kinni Andrea Fontana ja James H. Frey intervjuueerimise suunitlustest: mitte kalduda struktuurist kõrvale, mitte väljendada enda arvamust saadud vastusega nõustumise või mittenõustumise kaudu ja vajadusel selgitada küsimust ainult nii palju lahti kui intervjuu kavas kirjas on. (Fontana, Frey 1994: 364)

2.1. Valimi kirjeldus

Uurimuse valim koosneb viiest eesti keele ja kirjanduse õpetajast, kes töötavad hetkel erinevates Pärnumaal asuvates üldhariduskoolides ning õpetavad 4.–6. klassides. Piiranguteks seadsin II kooliastmes õpetamise Pärnumaal. Selle põhjuseks on see, et Endla Teatris esietendub lastele vanuses 6–11 aastat keskmiselt üks lavastus hooajas (Eesti Teatri Agentuur koduleheküljel). See tekitab võimaluse teatrikülastuseks väljaspool maakonda, väiketruppide etendusteks koolimajas või külalissetendusteks Endla Teatris. Tegu on ettekavatsetud valimiga, mille kõige tüüpilisemad esindajad valib uurija ise ja seab selleks kindlad kriteeriumid (Õunapuu 2014: 144).

Õpetajatega kontakteerumiseks kasutasin koolide kodulehekülgedel olevaid meiliaadresse, kirjutades nii direktoritele üldmeili laiali saatmiseks kui ka luues õpetajatega otsekontakte. Valimisse kaasasin vastanud, kes sobisid minu valimi kriteeriumitega.

Valimi demograafilised andmed on antud tabelis järgnevalt:

Õpetaja tunnus	Vanus	Tööstaaž põhikoolis	Hetkel õpetab
A	47	5	4.–6. klass
B	54	30	4.–6. klass
C	58	38	5.–6. klass
D	56	30	5.–9. klass
E	63	40	5.–9. klass

Tabel 1. Intervjueeritavate õpetajate demograafilised andmed.

2.2. Intervjuude läbiviimine

Neli intervjuud viiest viisin läbi silmast silma õpetajate koolide klassiruumides koha peal, Õpetajaga B kohtusime tema initsiatiivil videosilla kaudu. Küsimusi koostades lähtusin enda töö esimesest osast, jagades küsimustiku kolme erinevasse plokki: lavastuse valik ja mõjud, õpetaja motivatsioon ja etenduse tõlgendamine. Küsimustik on leitav Lisa 1. Intervjuu kava alt.

Intervjuud läbi viies keskendusin sellele, et tegu on struktureeritud intervjuuga, see tähendab, et pidasin kinni varem kirjeldatud intervjueerimise suunitlustest. Intervjuu alguses kinnitasin, et salvestan intervjuu ja kasutan seda ainult uurimistöö raames. Lugesin ette temaatiliste plokkide nimed, palusin ennast kirjeldada algandmete tarvis ja ütlesin, et soovi korral saab intervjueeritav jääda anonüümseks. Seda kõik õpetajad ka soovisid. Seetõttu lõin igale õpetajale oma tunnuse (A, B, C, D, E), mis on nähtavad ülaltoodud demograafiliste andmete tabelist. Intervjuude keskmine ajakulu oli 30 minutit.

2.3. Andmete töötlemine

Diktofoniga salvestatud intervjuud lasin TTÜ kõnetehnoloogia labori kõnetuvastusel transkribeerida. Seejärel lisasin kõnelejate tunnused ja parandasin tuvastusvead. Jagasin kõik intervjuud vastavatesse failidesse, mille nimed märgistasin vastava tähega, mis õpetaja nime tähistab. Analüüsimise lihtsustamiseks sisestasin ka kõik andmed tabelina, kus igale intervjuuküsimusele järgneb vastava õpetaja vastus.

Andmeid analüüsid kasutan lihtlitereeringut, kuid jätan välja mitmed suulise keele erijooned: üneemid, pausid, köhatused, venitused, kokkühäaldused ja kuuldavad hingamised. Teksti kokku võtmiseks kasutan väljajätu tähistamiseks [---] tähistust. Teksti lugemise hõlbustamiseks on autori kommentaarid (()) tähistusega.

ANALÜÜS

Analüüs on jagatud vastavalt intervjuuküsimustele kolmeks plokiks, kus esimene on lavastuse valik ja mõju, teine õpetaja motivatsioon ja kolmas etenduse tõlgendamine. Vastuste tõlgendamisel pean kinni sotsiaalteadlase Arvind Kumari (2002: 324) nõuannetest: tõlgendamine peaks põhinema rangelt uuringust saadud andmetel, arvestama peab sisemise ja välimise valiidsusega ja järeldused tuleb esitada pigem tõenäosuslike väidetena kui faktidena. Lembit Õunapuu (2014: 209) kirjeldab valiidsuseid järgnevalt: „Sisemine valiidsus tähendab uurimistöö metoodika usaldusväärsust, teisisõnu, uurimisprotsessi täpsust ja võimalike kõrvalmõjudega arvestamist. Väline valiidsus tähendab tulemuste kehtivust üldkogumis ehk millises ulatuses on uurimistulemused üldistatavad väljapoole valimit.“

3.1. Lavastuse valik

Esmalt uuriti õpetajatelt, kuidas nad teevad otsuse, milliseid lavastusi vaatama minna. Üldjoontes püüavad nad teatrikülastust õppetööga seostada või keskenduvad sellele, mis võiks laste arenguga sobida. Õpetajad A ja E seovad teatrikülastuse kirjanduse tunniga. Õpetaja A vastab: „Teen otsuse selle järgi, kuidas toetab kogu kirjanduse õppimist. Ehk kas mul on selle kõrvale anda kirjandusteost. [...]“ Ta tõdeb, et teise kooliastme puhul ei saa etendust õppekavas oleva kirjandusega siduda või vastupidiselt - puudub vajaminev lavastus. Kirjanduse olemasolul loeb õpetaja A lastega koos kas enne või pärast etenduse nägemist raamatu läbi. Ta tõdeb, et tema üllatuseks laste lugemishuvi tõuseb, kui nad saavad pärast raamatu läbi lugeda. Sellega nõustub ka õpetaja E, kes ütleb, et õpilastele meeldib, kui etendusi käsitletakse raamatuga koos ja pärast saadakse ka hindeline tulemus. Õpetaja D vaatab esimese asjana üle õppekava ning B ja D kontrollivad ealist sobivust.

Õpetaja B vastusest hakkavad peegelduma materiaalsed probleemid: „[...] meil on väikesed klassid siin, ma pean vaatama, kelle omale kampa saan, et selle bussi täis saaksin ja saaksin siis piletirahad väiksemaks viia.“

Siinse töö teooriaosas tõdevad kriitikud Madli Pesti (2011), Rait Avestik (2014), Annemari Parmakson (2021) ja ka Mirko Rajas (2022), et kohale tulevate etendajate

professionaalsusega on probleeme. Sellele viitab ka õpetaja E ning vastusest peegeldub ka Endla teatri II kooliastme uuslavastuste vähesus: „[...] algklassidele on rohkem variante, mida pakutakse, ka kooli tulevad kohale ja teevad siin oma tinglit-tanglit või nukkudega mängu. Algklassiõpetaja on öelnud ka, et see kvaliteet on läinud paremaks, sest aastaid tagasi oli sellist lahjemat suppi, kes käis ka siin pakkumas ennast ja raha teenimas. Aga see supp on läinud tummisemaks, kes käivad pakkumas. Kui siin koha peal midagi on vaadata, selle vaatame kõik ära, siin ei ole valikut teha.“

Teiseks uuriti õpetajatelt, milliseid abivahendeid (teatri kodulehekülge, noore vaataja teater, arvustused) nad kasutavad. Vastuseid varieerusid suurel määral. Õpetajad B, C ja D tutvuvad ainult teatrite kodulehekülgedega. Õpetaja A kasutab kõiki nimetatud allikaid. Ta selgitab, et peab eriti tähtsaks selgitamist: „Kui meil on teatrisse minek, me räägime sellest, mis institutsioon on teater – miks me sinna läheme, mida me läheme sinna kogema või mis see eesmärk on. [...]“ See on positiivne, sest teoreetilises osas käsitletud uuringu analüüsist selgub, et kui teatri etiketireeglid on selged, mõjub see laste enesekindlusele positiivselt ja nad on altimad hiljem etendusest kõnelema. (Bundy jt 2013: 151–153) Õpetaja E ütleb, et tema arvustusi ei kasuta ja põhjendab seda järgnevalt: „[...] et mitte solkida nende arvamust [...] noor laps on veel enam mõjutatav, sest kui vanem ütleb, et tema pole kunagi armastanud teatris käia, siis see tuleb mingil hetkel ka lapsega kaasa. Aga kui ta koolis harjub kambaga käima, siis see on nii oluline. [...] kui mõnele ei meeldi ((etendus)), siis see on täiesti loomulik. [...] peab olema väide ja põhjendus, see on nii oluline. [...] et ma väidan ja kui ma põhjendan ära, et siis ongi okei võib-olla natuke halvemini öelda.“ See on kasulik õpilastele kriitilise informatsiooni hindamiseks ja enda tunnetusprotsesside arendamiseks, mis on selles vanuses õpilaste arengule oluline (Uibu; Voltein 2010: 233–235).

Kolmandaks uuriti õpetajatelt, kui palju nad selgitavad etendust ette õpilastele, mida vaatama minnakse (alusteksti lugemine, kava tutvustus, näitlejate tutvustus, kokkuvõtte tegemine). Neli õpetajat viiest ütlevad, et nad tutvustavad lastele etendusi põgusalt. Õpetaja D põhjendab seda järgnevalt: „Loomulikult tutvustan ka žanrit. Kui käisime muusikali vaatamas, tutvustasin ka, mis on muusikal. Alustekst ma ei sunni lugema, et lapsed saaksid teatrielamust ka.“ Siinkohal võib olla tegu positiivse elamuse pakkumisega, mille kaudu on õpilasel võimalik näiteks mõtestada tegelaste motiivide

põhjuseid. (Uibu; Voltein 2010: 233–235). Kuigi vastusest ei selgu kui palju õpetaja varasemalt etendust selgitab, siis varasemalt alustekstiga mitte tegelemine võib langetada õpilaste enesekindlust, mis võib mõjutada seda, kui palju ja kuidas nad laval toimuvat mõistavad ja sellest hiljem kõneleda oskavad (Bundy jt 2013: 151–153).

Õpetaja C vastus võib peegeldada probleemi, kus õpilased peavad iseseisvalt eelinfot otsima ja mille puhul võib kannatada õpilase enesekindlus: „Mulle meeldib etenduse sisu üllatuseks jätta, kuigi see oleneb etendusest. Tegelikult on õpilastel endal huvi osta kava ja vaadata, kes seal on. Oleme hiljem rääkinud näiteks näitlejatest.“

Õpetaja E rõhutab, et pigem tuleks alguses vähem selgitada, kuid see oleneb etendusest: „Alguses põgusalt midagi. „Kurjuse“ puhul, mis viienda-neljanda klassi jaoks on liiga karm ja varagi veel. Eriti sellise etenduse puhul rääkida natukene eelnevalt. [...] kes seal mängivad või kes on lavastaja, vahel võib-olla teame, et mõni on võib-olla kuidagi Pärnuga seotud. [...] kuna see vanus on väike, [...] siis mingi sideme või võrdusmärgi võiks kusagile tõmmata. [...] rõhutan seda, et mitte suunata, [...] et oleks nullpunktist minek, aga pärast pikemalt rääkida.“

Üks õpetaja, A, ütleb, et nad otsivad õpilastega koos võimalikult palju eelinfot kavalehtede ja muu kaudu: „Ma olen neil lasknud teha ennustamisplakateid, et meil on selline ja selline eelinfo – kui me veel ei ole ka raamatut lugenud – mis seal juhtuda võiks, missugused tegelased seal on või kuidas see lugu läheb. Pärast tuleme ja analüüsime kas meie ennustused läksid täppi. [...] ühe lavastuse puhul olime varem raamatuga tutvunud [...] ja pärast väga ilusti õpilased analüüsisid, et raamatus oli hoopis nii ja teatris oli naa. [...] Sellepärast mina pean just oluliseks, et see mida vaatame teatris, oleks kirjandusega seoses.“

3.2. Õpetajaid toetavad faktorid

Esiteks küsiti õpetajate käest, kas nende kool toetab neid sellise koolivälise reisiga (bussi rendi (osaline) toetus, teatripiletite (osaline) toetus vms.

Kõik õpetajad ütlevad, et otsest koolipoolset majanduslikku toetust ei ole, kuid õpetajad A, C ja E nimetavad Kultuuriranitsat, st raha, mis eraldatakse linnale ja mis aitab õppereisi rahaliselt toetada. 2024. aastal oli selle toetusmeetme suuruseks keskmiselt 11 eurot

õpilase kohta (Kultuuriministeeriumi koduleheküljel). Õpetaja E sõnul on see toetus väike ja reis tuleb varakult ette planeerida: „Raha on eraldatud, ütleme õppeaasta peale, mis on väga väike. [...] kui varakult need grupid broneerida, [...] kui Ugalas käisime „Printsi ja kerjust“ vaatamas, õpilasele see oli 20 eurot, nii sõit kui pilet, et mitte nagu liialt. Sellepärast ikkagi enne planeerin.“

Sama õpetaja (E) kui ka õpetaja B kõnelevad bussirendi hinna kallidusest. Õpetaja B: „[...] kui tahame juba järgmisele etendusele sõita, siis peame ise selle ((bussisõidu raha)) muretsema. [...] siis vaatadki kõige odavamad piletid kõige kõrgemale rõdule, et siis saavad lapsed sõita. Motivatsiooni oleks, aga bussid on hirmus kallid.“

Õpetaja E kirjeldab lahendust, mille peale on nad kooli hoolekoguga tulnud, mis aitab rahalistes raskustes olevaid õpilasi: „[...] Me hoolekoguga näiteks sügiseti alati ((kui)) isadepäeva üritused on, siis teeme puhvetid. Me ise kõik, õpetajad, kes hoolekogus on, küpsetame ja ärgitame vanemaid. [...] ja see raha, mis ((müügist)) tuleb, jääb hoolekogu fondi. [...] ja kasutame näiteks, ütleme, tahan teatrisse minna, kuid ma tean, et sel perel on hetkel keeruline, siis tema piletiraha fikseerime ära. [...] kuna riiklikku raha tuleb õige pisut, siis me oleme kasutanud seda ka kinokülastusteks.“

Teiseks uuriti õpetajatelt kuidas mõjutab lastevanemate toetus nende valikut, kas minna teatrisse. Kõik küsitletud õpetajad mainivad suuremal või vähemal määral lastevanemate puhul rahalist toetust. Õpetaja A ütleb, et tema jaoks on oluline, et laps saaks olla grupis ja saaks kaasa tulla ning toob sisse rahalise poole: „[...] saab maksta ka osamaksetena. Püüan ka lastevanematega arvestada võimalikult palju ja lihtsalt üks klassijuhataja tarkus on, et alati enne teatrisse minekut peab olema lapsevanemal kaks palgapäeva, siis on võimalik kulusid jagada. [...]“ Ka õpetaja B ütleb, et on tähtis anda lastevanematele varakult summadest teada. Õpetaja D ütleb, et mõjutab ikka, sest pidi just hiljuti teatris käigu ära jätma kuna isegi Pärnusisese etenduse piletihind oli liiga kallis: „See oli Pärnu „Mitte ainult tuhkatriinust“, suur muusikal. Pakkusin seda kuuendale klassile ja kuna 24 õpilasest oli kümme nõus tulema sinna, siis kahjuks ma ei saa töölt ((niimoodi)) ära ((tulla)), et pool klassi jätan siia ja lähen ise ((teiste)) õpilastega teatrisse. [...] just nimelt kallis piletihind on see, mis selle etenduse ära jättis õpilaste jaoks.“

Üks õpetaja (E) tunneb puudust ka vanemate poolsest toetusest: „[...] Nukker on selles mõttes, et tänad 56 inimest [...] maksimaalselt kolm ütleb näiteks aitäh. Tore on see, et

nad võimaldavad, nad ei ütle ei, nad on nõus. [...] aga keegi ei virise, keegi ei ütle aitäh ka. Sulle näkku. Võib-olla kodus mõeldakse.“

Kolmandaks uuriti, kuidas käituvad nende õpilased etenduse ajal. Vastanud õpetajad ütlevad, et peavad õpilastele selgitama, milline on teatrietikett. Õpetaja D ütleb, et peab käitumist enne igat etendust meelde tuletama ja õpetaja E ütleb, et kui on sõlmitud kokkulepped ja on rõhutatud, et nad jätavad endast mingi mulje, siis käituvad õpilased hästi. Õpetaja A ütleb, et käib oma praeguste õpilastega meelsasti teatris, sest alustas nendega teatris käimist kohe neljandas klassis: „[...] ma teengi nendega selle ettevalmistuse, et ma püüan neile selgitada võimalikult palju, miks me teatrisse läheme ja kuidas see protsess on. Kuidas publiku hulgas käituda. [...] kuidas on telefonid ja kuidas on riietumised. [...] meil on ka väga strateegiliselt läbi mõeldud, kes õpetajatest kus istub. Õpilased teavad, miks me läheme, kuidas me läheme, kui kaua me seal oleme. [...] küsimused peavadki ((etenduse)) kohta tekkima. Küsimus tekib sellepärast, miks me läheme, et tal tekiks küsimus. [...]“ Ta kirjeldab selle juures ka enda rolli: „[...] minu asi on talle pärast anda võimalust, et ta saab oma küsimused ära küsida. Mitte et mul vastused oleks, aga et nad omavahel hakkaksid arutama.“

Üks õpetaja (B) ütleb, et õpilased käituvad halvasti. Varasemalt on sama õpetaja öelnud, et selgitab õpilastele etenduse sisu eelnevalt põgusalt. See tegur võib mõjuda õpilaste enesekindlusele teatris negatiivselt. „Need TikToki ja telefoni lapsed ei ole harjunud istuma paigal. [...] kogu aeg see pidev kasvatamine käib. Kui ei ole seda eelnevat teatrikultuuri ka vanemate poolt, ((kui)) vanemad lapsi ei vii. [...] Puberteedieas, viies, kuues, nad ei püsi enam. Vaja kiiret tegevuse vahetust või seal lava peal peab toimuma tõesti selline *action*, mis hoiab pilku peal. [...]“

Kolmandaks uuriti, kuidas mõjutab laste käitumine õpetajate initsiatiivi nendega ka järgmisel korral teatrisse minna. Kõik õpetajad on positiivselt meelestatud, kuid kõnelevad siiski õpilastele meelde tuletamisest, kuidas on sobiv teatris käituda. Õpetaja E ütleb, et kui kokkulepetest kinni peetakse, siis see innustab alati. Õpetaja B ütleb: „[...] loen enne sõnad peale, loen bussis sõnad peale, loen teatriaajast sõnu peale. [...] ise ma ei saagi eriti nautida, aga ei, see ei pidurda mu initsiatiivi. Lihtsalt rohkem tööd ja vaeva.“ Õpetaja A ütleb, et tema initsiatiivi see ei võta ega vähenda, sest: „[...] kool on õppimise koht. Me ei saa mitte ühtegi last kasutusjuhendiga kaasa. [...] kui me räägime põhikoolist,

siis me räägime õpetamisest ja kasvatamisest. [...] kui õpilane eksib, siis ta peab saama teada, mille vastu ta eksis või miks see käitumine oli sobimatu. Ja kui ma talle seda tagasisidet ei anna, siis ta ei saagi seda teada. Kui ma oma hirmus väldin seda, siis ma arvan, et see ei ole aus. [...] ja ma olen väga tihti tulnud teatrist ja õpilased ütlevad: „Aga õpetaja mind häiris, et ta jutustas.“ Mõtlesin, et jah mind häiris ka, aga ma olen sulle väga tänulik, et sa ei hakanud jutustama.“

Õpetaja C meenutab varasemaid probleemseid lende ja tema vastusest peegeldub, et see pole ehk oluline, et laps grupiga teatris käima õpiks: „[...] ongi olnud kokkulepe lapsevanemaga, et ta tuleb kaasa või läheb oma lapsega ja ei tule meiega kaasa.“

Õpetaja A põhjendab teatrisaalis mitesobivat käitumist järgnevalt: „[...] see näitab lihtsalt vähest teatris käimise kogemust. Põhjus on paratamatult see, et teatripiletid on kallid. See lavastus ei pruugi kõnetada. Mul ei ole seda lavastust mitte millegagi siduda. Mul ei ole seda ((kirjanduslikku)) konksu, mille otsa seda panna.“ Seda kirjeldades nimetab ta mitmeid probleeme, mida teatrikriitikud Madli Pesti (2011), Rait Avestik (2014), Annemari Parmakson (2021) ja ka Mirko Rajas (2022) töö teooriaosas samuti lasteteatri probleemidena kirjeldavad: korraliku riigipoolse rahastuse puudumine ja etenduse juures tähelepanu hoidmise puudumine. Samuti annab see märku sellest, et II kooliastmele ei ole 2023. aasta määruses soovituslikus kirjanduse loendis välja toodud ühtegi draamateksti.

3.3. Pärast etendust

Esmalt uuriti õpetajatelt, millal nad võtavad aja õpilastega etendusest rääkimiseks. (Kas nad küsivad pärast etendust kuidas meeldis või kas tekkis küsimusi. Kas nad võtavad õppetöös aja, et selgitada vms.) Kõik õpetajad võtavad õppetöös aja etendusest rääkimiseks ja teevad seda kohe järgnevas kirjanduse tunnis. Nad kasutavad erinevaid viise hindamiseks õpilase teatris käiku. Õpetaja B palub enda viienda klassi õpilastel teha päevakava järgi kirjaliku reisikirja, millest parimad paneb ta kooli almanahhi. Ka õpetaja C palub õpilastel kirjalikku tagasisidet anda, kuid ei täpsusta kuidas. Õpetaja D kirjeldab täpsemalt: „[...] järgmises kirjanduse tunnis võtame selle etenduse läbi, kes olid tegelased,

mis oli see põhisündmus, mis oli põhiline teema, millised konfliktid tekkisid näitlejate vahel, kuidas lugu lõppes, mis meeldis, mis ei meeldinud, mis häiris võib-olla natukene.“ Õpetaja A rõhutab, et õpilased peaksid saama arutleda ja ennast põhjendada: „Ma käin väga palju üksi ((kooliväliselt)) teatris, sellepärast mulle ei meeldi küsimus „kuidas meeldis“. Ükski lavastaja ei tee lavastust selleks, et meeldida. [...] ma pigem küsingi, mis meelde jäi, mida sa tähele panid ja [...] ma tahan, et nad pigem hakkavad asja üle arutlema, kui see, et ta hakkab andma hinnangut. [...] vaid et huvitav, mida lavastaja mõtles, kui ta selle trolli sinna lava peale tõi, mida sa tead selle trolli kohta. Äkki see oleks võinud hoopis kass olla, miks ta trolli pidi olema? [...] kirjalikult suunan neid tegema nii-öelda vormi järgi arvustuse kirjutamist, see on siis juba väga kindla vormi järgi, millega me põhikoolis teksti loome. Aga arvamuse mõte on selles, et õpilane oskab ka seda põhjendada. [...]“

Õpetaja E hindab ka oma õpilasi kirjalikult ja paneb õpilased teiste töid tagasisidestama: „[...] oleme harjutanud seda, et kui mingeid tekste kirjutame, siis vahetame kohti ja loome võõrast teksti. Mitte lihtsalt ei loe, vaid nagu vaataks seda selle „tahan anda talle tagasisidet“ pilguga, et näed „pane lause lõppu lõpumärgid või et nimed peavad suure tähega olema, taandread on vaja jätta, sisu oli hästi põnev.“ [...] õpilased ise on leidnud, et neile tegelikult meeldib sõprade tagasisidet saada ja mida rohkem seda teed, siis ta läheb järjest asjalikumaks. [...] see juhib tähelepanu millelegi, mis mind ennast arendab või mida ma võib-olla enne ei märganud. Analüüsid etenduste puhul rühmas, ülesanded, nad saavad küsimused, mis nad omaette arutlevad läbi, iga rühm saab sõna ja teeb mingi tulemi vastavalt sellest, mis neile ette on antud. [...] nende puhul ei hinda numbriliselt, vaid ((kui on)) osalenud, siis on arvestatud. Et ta tunneks ennast hästi, sel ei saa mõõta, et „ma ei ole nii jutukas, siis ma ei saa arvestatud.“ Kui ta seal osaleb, ikka midagi paneb kõrva taha, järgmine kord on ikka parem sel, kes selles töös on vaikne olnud.“

Teiseks uuriti õpetajatelt kuidas nad saavad aru, et õpilane on etendusest aru saanud, endaga midagi kaasa võtnud (enda mõtete jagamine, õpilaste arvamuse küsimine, arutelu vms).

Kolm õpetajat (B, C ja D) kirjeldavad, et nad peavad õpilaste emotsioone tähtsateks, mis avalduvad peale etendust. Õpetaja D kuulab kuidas õpilased omavahel vestlevad: „Mõned ütlevad otse välja kas meeldis, tore oli. [...] kui nad juba vestlevad sellest etendusest, mis

nad eile nägid, no siis võib juba järeldada, et see oli õige asi, kus nad käisid.“ Õpetaja C kirjeldab sarnaselt: „[...] nad kipuvad ise seletama, kellele ei meeldinud või kellele meeldis, miks see talle ei istunud.“ Õpetaja B ütleb: „Ma juba bussis alustan juba sellest, et ma teen väga palju fotosid selle sõidu ajal ja teatrist. [...] Me tegime enne teatrikülastus ka Estonias teatrituuri. [...] Lasen bussis igaühel rääkida, mis meelde jäi ja see emotsioon kohe välja ((lasta)). Enne kirjandit või kirjalikku tööd, lasen selle emotsiooni neil meelde tuletada, kas siis läbi fotogalerii näitan, tuletavad meelde või siis lasen neil rääkida.“

Ka õpetaja A hindab emotsiooni ja arutelu: „[...] mõni laps suudab selle aja teatris ära istuda, [...] minu jaoks on selge, kui praegu on see olukord selline, aga tal on see kogemus teatris, et mis on teater. Kuidas ma teen kindlaks, et ta on midagi saanud, on ikkagi need klassiarutelud pärast. Minu üks kõige toredamaid ((hetki)) tegelikult oli pärast „Mitte midagi“ vaatamist Vanemuises. Ma olin planeerinud aruteluks mingi osa tunnist ja nad istusid mul veel vaheajal siin vahetunnis ja nii palju teemasid oli, mida arutada ja justnimelt see, et nad ise hakkasid küsima, teised hakkasid vastama. [...] Kui sealt jääb mingisugunegi üks teema, üks mõte, siis on juba ju absoluutselt väga hästi. Või seal jääb kasvõi mingisugune seos või mingi emotsioon mingist etendusest meelde.“

Õpetaja E annab õpilastele individuaalsed tööküsimused: „[...] ((küsin)) mida näiteks see etendus õpetas või mis sulle sealt eriti meeldis, lemmiktegelased või miks. [...] See on hästi oluline, et nad põhjendaksid. Kui väidad, siis põhjenda. Ja kui ma ära põhjendan, siis ongi õigus. [...]“

Õpetaja A kirjeldab ka veel probleemse käitumise tagamaid ja teatri funktsiooni: „Ma arvan, et tänapäeva teater ja tänapäeva noor ei ole see, et tema elu nüüd ühel teatris viibimisel maagilisel või müstilisel teel muutub, et pigem on see vahetu kontakt. Mille pärast teater on teater. Siin. Praegu. Ja just nüüd. Ja neil ei ole neid hetki nii palju, sest nad saavad selle info kogu aeg vahendatult. [...] teatrisaalis on ta ise ja see mitesobiv käitumine ((võib)) olla seotud tegelikult sellega ((,et)) ei ole harjunud selle vahetu kontaktiga. [...] See võib olla tema jaoks täiesti häiriv situatsioon.“

JÄRELDUSED

Järelduste peatükk on kahes osas ning lähtub töö uurimisküsimustest: 1) Millest lähtuvalt valivad õpetajad vaatamiseks sobiva lavastuse? 2) Kuidas õpetajad lastega koos etendust tõlgendavad? Tunnetuslikult olen eelnevalt hüpoteesiks püstitanud, et õpetajaid mõjutavad mitmed faktorid õpilastega teatrisse mineku juures ning nad ei tegele pärast etendust tõlgendamiselega. Nii vähese materjali põhjal ei saa kindlaid väiteid esitada kogu populatsiooni kohta, sest tegu on ettekatsetud valimiga ning andmete tõlgendamine on subjektiivne.

Analüüsist tuleb välja, et õpetajate roll on oluline mitmekülgsede teatrikülastuste korraldamisel, mis toetavad õpilaste arengut ja õppimist. Õpetajad püüavad seostada teatrikülastusi õppetööga ning valida lavastusi, mis toetavad laste arengut ja õppekava eesmärke. Kõige rohkem külastatakse Endla teatrit, Vanemuise teatrit, Ugala teatrit ja rahvusoper Estoniat.

Lavastuse valikust rääkides kõnelevad õpetajad probleemidest, mida on ka kriitikud teooria osas välja toonud: suured materiaalsed kulutused nii bussirendi hinna kui ka teatripiletite puhul, väiketruppide professionaalsuse küsimus. Seda toetab varasemalt mainitud Parmaksoni ütlus, et väiketruppide haridus on hägune, eksisteerib vajadus rahastusprogrammi järele ja probleeme on lasteaedades käivate väiketruppide tasemega. (Parmakson 2021) Ühe õpetaja vastusest tuleneb ka, et on raskusi siduda etendus vastava kirjandusega. Kaks õpetajat viiest ütlevad, et õpilastele meeldib, kui etendus ja raamat täiendavad üksteist, üks ütleb, et see tõstab isegi tema õpilaste lugemishuvi, kui nad saavad pärast raamatu läbi lugeda. Põhikooli õppekavas II kooliastmele aga ühtegi draamateksti soovitusliku kirjanduse loendis ei leidu. (Põhikooli riiklik õppekava 2023). Õpetajate motivatsioon teatrikülastuse korraldamisel võib olla seotud nende enda arusaamaga teatri olulisusest hariduses ning sooviga pakkuda õpilastele mitmekülgsed kogemusi. Nende motivatsiooni mõjutavad nii linna („Kultuuriranits“) kui ka lastevanemate rahaline toetus.

Põhiliselt tutvuvad õpetajad kodulehtedel oleva etenduse sisuga, kuid lastele palju eelinfot ei anta. Õpetajad on suuremas osas ühel meelel, et eelinfot lastele anda ei tohiks, iga õpetaja selgitab seda enda vaatepunktist – teatrielamuse saamine, eelarvamusteta

külastus. Ainult üks õpetaja annab õpilastele võimalikult palju eelinfot. Varasemalt nimetatud „The TheatreSpace Project“ jõudis enda analüüsis selleni, et kui õpilastel on etiketireeglid selged, mõjus see nende enesekindlusele positiivselt. Arvan aga, et ka eelinfo omamine võiks tõsta õpilaste enesekindlust, sest mugavustsoonist väljumine ja millegi uue vastu võtmine võib olla raske protsess ja eelinfo aitab uuega paremini toime tulla. Etiketireegleid õpetajad aga selgitavad ja nad tunnevad, et kuigi see võib olla väsitav, siis see nende initsiatiivi teatrisse minekuks ei vähenda. Lastega tahavad nad teatrisse ikka minna.

Vastustest selgub, et kõik õpetajad võtavad aja, et õpilastega peale etendust rääkida ning kolm neist kirjeldavad kõige rohkem etendusejärgseid emotsioone ning õpilaste omavahelisi vestluseid ja arutelusid. Tagasisidet koguvad õpetajad kirjalikult, omades selleks erinevaid mooduseid: reisikirja kirjutamine, individuaalsed küsimused, teiste tagasisidestamine, kollokvium või vormi järgi arvustuse kirjutamine. Krista Uibu ja Elve Voltein on teoreetilises osas varasemalt väitnud, et kirjanduse lugemisel rõhutatakse positiivsele elamusele, et õpilased oskaksid lahti mõtestada erinevate tegelaste motiivide põhjuseid. Kui õpetaja loob aga testi, milles küsib detailseid küsimusi, jäävad need motiivid märkamata ja teksti sõnum jääb tahaplaanile. Kuigi nende väide keskendub kirjandusele, siis see võib ka kehtida teatrietenduse puhul – niisiis võib juhtuda, et õpilasele võivad jääda tõlgenduses tühjad kohad, kui ta ei saa eakaaslastega etendusest arutleda. Kirjaliku tagasiside kogumine lükkab ümber aga hüpoteesi, mis ütleb, et õpetajad ei tegele pärast etendust tõlgendamisega.

KOKKUVÕTE

Bakalaureusetöö eesmärk oli uurida õpetaja rolli teises kooliastmes (4.– 6. klass). Töö jaoks viisin läbi struktureeritud intervjuud viie erineva õpetajaga, kes õpetavad hetkel Pärnumaa üldhariduskoolide teises kooliastmes. Meetodina kasutasin kvalitatiivset analüüsi ja kirjeldasin saadud tulemusi analüüsisosas. Analüüsi jagasin vastavalt intervjuude küsimustele kolme plokki: lavastuse valik ja mõjud, õpetaja motivatsioon ja etenduse tõlgendamine.

Teoreetilises osas käsitletud uurimuste tulemused näitavad, et teadmised teatrietiketi kohta aitavad õpilasel paremini kohaneda, see teadmine mõjub nende enesekindlusele positiivselt ja tekitab usaldust teatrisse mineku vastu. Seda, kuidas noored lavastustest aru saavad, mõjutab see, kuidas ja kui palju nad laval toimuvat mõistavad, kas neil on võimekust seda analüüsida ja kas nad on emotsionaalselt kaasatud. Vastasel juhul tunnevad nad end distantseerunutena. Leiti, et need, kes teatrietendustega rohkem kokku puutuvad, on ka enesekindlamad jagamaks enda arvamusi ja on valmis neid teistega võrdlema. Noored ise kipuvad teatrit kõrgelt hindama selles avalduva tõelise emotsiooni ja intiimsuse tõttu.

Etenduse nägemine tõstab õpilaste teadmisi süžee kohta, samuti arendab see nende sõnavara. Selles aga uurijad ei saanud aga kindlad olla, sest mõned noored võisid olla enne etenduse nägemist tutvunud ka lavastuse alustekstiga, mis aitab vastata küsimustele, mis käivad süžee kohta.

Eesti teatrikriitikud tõid välja, et lastelavastuste puhul on põhilisteks probleemideks näitlejate ja nende teadmiste madal tase, majanduslikud probleemid kvaliteetse kultuurikogemuse tagamiseks ja riigi rahastuse puudumine. Mirko Rajas tõdes, et võib-olla ei puudutata Eesti teatrikoolides piisavalt lasteteatri teemat, mis viib madala professionaalsuse tasemini lasteteatrite puhul. Annemari Parmakson ütleb ka, et lasteaedade-koolide etendused ei satu kriitikute pilgu alla ja see raskendab valiku tegemist. Rajas leiab, et etenduste ajal ei püüta laste tähelepanu piisavalt ja Madli Pesti sõnab, et puudu on noortele olulistel teemadel kõnelevatest lavastustest.

Teatrite haridusprojekte ja toetusi on noortele mitmeid, nagu „Kultuuriranits“, „Teater maal“ ja heategevusfond „Aitan lapsi“, mis aitavad lapsi, kes kasvavad majanduslikult raskete oludega peredes. Teatrite haridusprogrammid aitavad viia õpilasi teatrile lähemale tutvustades teatri ajalugu, ooperit, näitlejatöö olemust, etiketti, näitlejatööd jm.

Esimeseks uurimisküsimuseks oli:

1) Millest lähtuvalt valivad õpetajad vaatamiseks sobiva lavastuse?

Analüüsi tulemusel sain teada, et õpetajad püüavad seostada teatrikülastusi õppetööga ning valida lavastusi, mis toetavad laste arengut ja õppekava eesmärke. Probleemaatilisteks kohtadeks on suured materiaalsed kulutused nii bussirendi hinna kui ka teatripiletite puhul ning väiketruppide professionaalsuse küsimus. Samuti on õpetajatel raske siduda etendusi sellele vastava kirjandusteosega, sest õppekavas puuduvad sellele kooliastmele draamatekstide soovitusel. Õpetajate motivatsiooni puhul mängib rolli nii riigipoolne kui ka lastevanemate rahaline toetus. See, et õpetajad peavad õpilastele pidevalt käitumisreegleid meelde tuletama, nende initsiatiivi ei mõjuta.

Teiseks uurimisküsimuseks oli:

2) Kuidas õpetajad lastega koos etendust tõlgendavad?

Analüüsist selgub, et õpetajad võtavad õppetöös aja, et õpilastega peale etendust rääkida. Põhiliselt meenutavad nad etendusejärgseid emotsioone ning õpilaste omavahelisi vestluseid ja arutelusid. Tagasisidet koguvad nad aga kirjalikult – tehes reisikirju, küsides individuaalseid küsimusi, lastes õpilastel üksteist tagasisidestada, tehes kollokviumeid või lastes vormi järgi arvustusi kirjutada.

Hüpoteesiks oli, et õpetajaid mõjutavad mitmed faktorid õpilastega teatrisse mineku juures ning nad ei tegele pärast etendust tõlgendamisega. Uurimisküsimuste vastustest järeldub, et püstitatud hüpoteesi esimene pool peab paika, kuid teine pool mitte.

Minu hinnangul annab antud uurimus aimu sellest, et II õppeastme kohustuslikku kirjandust just draamatekstides saaks täiendada, et õpetajatel oleks võimalik teatrikülastusi õppetööga siduda. Samuti vajaksid õpetajad selgemaid juhiseid toetusmeetmete realiseerimiseks, sest analüüsi osas kirjeldavad õpetajad „Kultuuriranitsa“ meedet kui mingisugust linna poolt pakutavat toetust ja ainult üks õpetaja oskab seda nimeliselt nimetada.

Näen potentsiaalse uuringusuunana tulevikus laiema valimi kaasamist kui ainult Pärnumaa õpetajad. See annaks võimaluse esitada kindlamaid väiteid kogu populatsiooni kohta. Samuti võiks uurida õpetajate hinnangut väiketruppide kohta, kes koolides kohal käivad. Samuti oleks võimalik samalaadne uuring läbi viia lavastajate seas, et saada võrdlusandmeid nende vaatenurgast.

KASUTATUD KIRJANDUS

Aitan lapsi teatrisse, Heategevusfond Aitan Lapsi kodulehekül. <https://aitanlapsi.ee/projektid/aitan-lapsi-teatrisse/> (14.05.2024).

Avestik, Rait 2014. Vaene ja varimajanduslik noore vaataja off-off-teater. *Sirp*, 17.01.

Avestik, Rait 2014. Vaene ja varimajanduslik noore vaataja off-off-teater II. *Sirp*, 19.12.

Bundy, Penny; Ewing, Robyn; Fleming, Josephine 2013. Drama and the Audience: Transformative Encounters in TheatreSpace. *How Drama Activates Learning: Contemporary Research and Practice*. Editors Michael Anderson and Julie Dunn. London: Bloomsbury Academic, pp. 145–158.

Etenduskunstide „Teater maal“ toetused, Eesti Rahvakultuuri Keskuse kodulehekül. <https://rahvakultuur.ee/toetused/toetusmeetmed/etenduskunstide-regionaalse-kattesaadavuse-toetused-teater-maal/> (14.05.2024).

Fontana, Andrea; Frey, James H 1994. Interviewing: The art of science. In N. K. Denzin & Y. S. Lincoln (Eds.) *Handbook of Qualitative Research*. Sage Publications, Inc, pp. 361–376.

Greene, J.P.; Hitt, C.; Kraybill, A.; Bogulski, C.A. 2015. Learning from Live Theater: Students realize gains in knowledge, tolerance, and more. *Education Next*, 15(1), pp. 54–61.

Haridusprogrammid koolidele, Eesti Noorsooteater kodulehekül. <https://eestinoorsooteater.ee/et/koolidele> (18.05.2024).

Kultuuriranits, Kultuuriministeeriumi kodulehekül. <https://www.kul.ee/kultuuriranits> (14.05.2024).

Kumar, Arvind 2002. *Research Methodology in Social Science*. New Delhi: Sarup & Sons.

Lastele / noortele, Rahvusooper Estonia kodulehekül. <https://opera.ee/et/lavastused/for-children/> (18.05.2024).

Lisa I. Ainevaldkond „Keel ja kirjandus“. Põhikooli riiklik õppekava, <https://www.riigiteataja.ee/akt/108032023005> (11.05.2024).

Noortele, Endla Teater kodulehekül. <https://www.endla.ee/teatrist/noortele> (18.05.2024).

Noortetöö, Teater Vanemuine kodulehekül. <https://www.vanemuine.ee/noortetoo/> (18.05.2024).

Noortetöö, Ugala Teater kodulehekül. <https://www.ugala.ee/teatrist/noortetoo/> (18.05.2024).

Olev, Aivo; Alumäe, Tanel 2022. Estonian Speech Recognition and Transcription Editing Service. *Baltic Journal of Modern Computing*, 10(3), pp. 409–421.

Parmakson, Annemari 2021. Planeeritav kultuurirahastu tagaks lastele võrdsema ligipääsu kultuurile. *ERR*, <https://kultuur.err.ee/1608162472/planeeritav-kultuurirahastu-tagaks-lastele-vordsema-ligipaasu-kultuurile> (10.04.2024).

Parmakson, Annemari 2021. Planeeritav kultuurirahastu tagaks lastele võrdsema ligipääsu kultuurile. *ERR*, <https://kultuur.err.ee/1608162472/planeeritav-kultuurirahastu-tagaks-lastele-vordsema-ligipaasu-kultuurile> (12.05.2024).

Pesti, Madli 2011. Laste- ja noorteteatri hallides toonides liigirikkus. *Sirp*, 18.03.

Repertuaar, Eesti Teatri Agentuur kodulehekül. https://statistika.teater.ee/stat/stat_filter/show/productionsTargetGroup (22.05.2024).

Soomets, Merike 2023. *Etenduskunstide regionaalse kättesaadavuse toetused „Teater maal“ 2022. aasta kokkuvõte*. Viljandi: Eesti Rahvakultuuri Keskus.

Töötoad noortele, VAT Teater kodulehekül. <https://vatteater.ee/tootoad-noortele/> (18.05.2024).

Uibu, Krista; Voltein, Elve 2010. Teine kooliaste: eesti keel ja kirjandus. *Õppimine ja õpetamine esimeses ja teises kooliastmes*. Tartu: Haridus- ja Teadusministeerium, 231–241.

Virro, Keiu 2022. Teater, mis avardab noorte vaimset ruumi. *Sirp*, 25.03.

Õpetaja A, B, C 2024. Intervjuu Maarja Basihhinale, 03.05. Helisalvestised autori valduses.

Õpetaja D, E 2024. Intervjuu Maarja Basihhinale, 06.05. Helisalvestised autori valduses.

Õunapuu, Lembit 2014. *Kvalitatiivne ja kvantitatiivne uurimisviis sotsiaalteadustes*. Tartu: Tartu Ülikool.

The Teacher's Role in a Child's Theatre Visit in the Second Stage of Study (From Fourth to Sixth Grade)

The bachelor's thesis titled „The Teacher's Role in a Child's Theatre Visit in the Second Stage of Study (From Fourth to Sixth Grade)“ explores how teachers influence children's theatre experiences, specifically focusing on students from fourth to sixth grade. This study addresses an area that hasn't been widely researched in Estonia, despite increasing interest from theatre critics. The research incorporates studies from Australia and the United States to provide a broader perspective, using results that are relevant to the Estonian context.

The motivation for this study is both personal and academic. On a personal level, the author reflects on how their own theatre experiences, guided by teachers, have shaped their current interest in theatre. Academically, there is a gap in research about how teachers plan theatre visits and how they discuss the performances with their students in Estonia.

The main goal of this thesis is to answer the following research questions:

- 1) What criteria do teachers use to choose appropriate theatre performances for their students?
- 2) How do teachers help students interpret performances?

The hypothesis is that various factors influence teachers' decisions to take students to the theatre and that teachers often do not spend much time interpreting the performances with their students afterwards.

The study uses qualitative research method, including structured interviews with five teachers from general education schools in Pärnumaa. The analysis combines theoretical insights with empirical, structured into two main parts.

The theoretical part of the thesis includes an overview of two significant studies on the benefits of theatre for young people. The „TheatreSpace“ study, conducted in 51 schools across Australia, and a study in the United States, involving 49 groups, both explore how theatre experiences impact young people. Additionally, the thesis examines the challenges of Estonian children's theatre, using opinions from critics like Madli Pesti,

Rait Avestik, Annemari Parmakson, and Mirko Rajas. It also discusses government support and educational programs offered by theatres.

The empirical section focuses on teachers in Pärnumaa, chosen because the local Endla Theatre offers limited performances for children aged 6–11. The research details the outcomes of interviews with structured questions, analyzing them within the context of the research questions.

The study found that teachers choose performances based on how well they support the study program and contribute to student development. They face challenges such as the cost of transportation and tickets, and the varying quality of performances by small theatre troupes. Teachers also find it difficult to align these performances with suitable dramatic texts. Teachers are motivated by financial support from the state and parents. They consistently teach students about theatre etiquette, which does not diminish their enthusiasm for theatre visits.

After visiting theatre teachers guide students to discuss their reactions and emotions. They use various feedback methods, including travel journals, individual questions, feedback, colloquiums, and writing structured reviews.

The findings partly support the initial hypothesis, confirming that multiple factors influence teachers' decisions to take students to the theatre. However, contrary to the hypothesis, teachers spend time interpreting performances with their students. The study suggests adding more dramatic texts to the literature for the second stage of study to better integrate theatre visits with the study program. It also recommends clearer guidelines for support measures like the „Kultuuriranits“ program.

Future research could expand the sample beyond Pärnumaa teachers and conduct similar studies with theatre directors to compare perspectives.

Lisa 1. Intervjuu kava

1. Algandmed

- a. Vanus:
- b. Sugu:
- c. Õpetatav(vad) klass(id):
- d. Tööstaaž:

2. Teemaatiline plokk: Lavastuse valik ja mõjud.

- a. Kuidas teete otsuse, millist lavastust õpilastega vaatama minna?
- b. Milliseid abivahendeid (teatri kodulehekülge, noore vaataja teater, arvustused) kasutate?
- c. Kui olete leidnud sobiva lavastuse, kui palju selgitate õpilastele, mida vaatama minnakse? (alusteksti lugemine, kava tutvustus, näitlejate tutvustus, kokkuvõtte tegemine)

3. Teemaatiline plokk: Õpetaja motivatsioon.

- a. Kas Teie kool toetab Teid sellise koolivälise reisiga? (bussi rendi (osaline) toetus, teatripiletite (osaline) toetus vms)
- b. Kuidas mõjub lastevanemate toetus Teie valikule, kas minna teatrisse?
- c. Kuidas käituvad Teie õpilased etenduste ajal?
- d. Kuidas mõjutab see Teie initsiatiivi minna nendega ka järgmisel korral teatrisse?

4. Teemaatiline plokk: Etenduse tõlgendamine.

- a. Millal võtate aja õpilastega etendusest rääkimiseks? (Küsite pärast etendust, kuidas meeldis, kas tekkis küsimusi. Võtate õppetöös aja, et selgitada vms)
- b. Kuidas saate aru, et õpilane on etendusest aru saanud, endaga midagi kaasa võtnud? (Enda mõtete jagamine, õpilaste arvamuse küsimine, arutelu vms)

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Maarja Basihhina,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose „Õpetaja roll lapse teatrikülastusel II kooliastmes (4.–6. klass)“, mille juhendaja on Hedi-Liis Toome, reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi Dspace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi Dspace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 4.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Maarja Basihhina

30.05.2024.